

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1074520/3

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אורי זמברג)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד תאנה אקרמן)

הנדון: אימתי ייפטר הנוהג בתום לב מהוצאות משפט?

החלטה

בפני בית הדין מונחת בקשת האב לתשלום הוצאותיו, לאור פסק דינו של בית הדין מיום כ"ג בכסלו תשע"ח (11.12.17), שקיבל את ערעורו. הנימוק לבקשה זו הוא העובדה שהמערער חויב בהוצאות בערעורים שאותם הגיש (שנדחו).

בתגובה לבקשה זו, מבקשת האם שלא לחייבה בהוצאות. בתגובה זו לא ניתנה תשובה עניינית מדוע לא לפסוק הוצאותיו של האב.

האם חוזרת על טענותיה בפני בית הדין האזורי ועל טענותיה בערעור, טענות שנדחו בפסק דינו. עוד מציינת האם בתגובתה, שבהחלטת בית הדין האזורי מיום כ"ז בטבת תשע"ח (14.1.18) מתעלם בית הדין מהחלטתו של בית הדין הגדול וחוזר על החלטתו הקודמת, החלטה שנדחתה בערעור.

בתגובה לתגובה זו מתייחס האב למצבה הכלכלי של האם ולעובדה שהאם לא משתתפת בהוצאות הילדים וחוזר על טענות שנטענו בהרחבה בערעור בפנינו ובפני בית הדין האזורי. כמו כן מזכיר גם האב בבקשתו שבית הדין האזורי מתעלם מהחלטת בית הדין הגדול. גם בתגובה זו לא ניתן נימוק לגופה של התביעה לתשלום הוצאות.

מכיוון שהבקשה המונחת בפנינו היא לעניין החזר הוצאות, החלטה זו מתייחסת לתביעת הבעל להחזר הוצאות בלבד.

דיון

חובתנו להקדים ולהדגיש שעניין זה של תשלום הוצאות הוא עניין הלכתי וחייב זה תלוי בנסיבות כל תביעה לתשלום הוצאות, לגופה. לפיכך אין בעובדה שהמערער חויב בהוצאות במקרים אחרים בתביעות בין הצדדים, כדי לקבוע שבנידון דיון יחייב בית הדין את הצד השני בהוצאות.

לפיכך, חובתנו להבהיר מה הם המקרים שבהם יחייב בית הדין בהוצאות, ובהתאם לכך – אם יש לחייב את המשיבה בהוצאות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חיוב הוצאות משפט – יסודותיו ותנאיו בהלכה

עניין זה של פסיקת הוצאות נפסק בשלחן ערוך (חושן משפט סימן יד סעיף ה):

המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו אף על פי שהזקיקו לדון בעיר אחרת [...] אבל אם היה מסרב לבא לבית דין והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין – חייב לפרוע לו כל הוצאותיו.

וברמ"א שם: "מי שאומר לחבירו שילכו לדון במקום אחר, ואמר לו: 'לך, ואני אבוא אחרריך', והלך, והשני לא הלך אחריו – צריך לשלם לזה שהלך כל יציאותיו."

מקור האי דינא שמי שהזקיקוהו לדון בעיר אחרת אינו צריך לשלם הוצאות התובע הוא מסנהדרין (לא, ב). והקשו על כך דינא מהא דאיתא בבבא קמא (ק"ב, ב) שסרבן לדין צריך לשלם עבור שטר שמתא, ועיין ברא"ש ובמרדכי (סנהדרין שם – פרק ג: ברא"ש סימן מ ובמרדכי רמז תשז), ועיין ים של שלמה (בבא קמא פרק י סימן יד), ועיין בשו"ת הריב"ש (סימן תעה) ובשו"ת הרשב"א (סימן תתקמ), ואין כאן מקום להאריך.

ועיין בביאור הגר"א (חושן משפט שם ס"ק כט–לא) שכתב שהטעם שפטור מלשלם הוצאות היכא שהנתבע עמד לדין ונהג כשורה משום דהווי 'גרמא', אך במסרב לדון או ב"לך, ואני אבוא אחרריך" הווי 'גרמי' ולכן חייב לשלם, ובתשובת הרשב"א משמע דהוי קנס מדין 'הפקר בית דין'. ועיין בזה אריכות במפרשי השולחן ערוך (בחושן משפט שם).

ועיין מה שכתבו בתומים (שם ס"ק ד) ובנתיבות המשפט (שם ביאורים ס"ק ד) ובישועות ישראל (שם עין משפט ס"ק ד, חוקת המשפט ס"ק ה–ו) דכל היכא שהתובע הלך בתמימות והנתבע סירב הוא פטור מתשלום הוצאות, אך היכא שנהג שלא בתמימות או שתבע תביעה בעורמה והתברר שאין שחר לתביעה יש לחייבו בהוצאות.

ועיין שם שנחלקו היכא שתבע בתמימות והנתבע סירב לדון, אם חייב לשלם הוצאותיו אפילו כשהנתבע זכה בדין, שהרי על כל פנים היה צריך לירד עמו לדין. ובפד"ר (כרך ג עמ' 18–38) האריכו בביאור השיטות. ויש להאריך ולפלפל בדברים, ואין הזמן נותן.

ועיין עוד בפד"ר (כרך ו עמ' 81–84. עיין עוד בכרך ז עמ' 351 ובכרך יב עמ' 81–83, ועיין עוד בעמ' 91–94 שם).

החילוק בין הנוהג בתום לב, אף שהפסיד בדין, למי שאינו נוהג כך

והנה בפסקי הדין האריכו בטעמא דהאי דינא, ואין הזמן נותן להאריך. אך על כל פנים היוצא מתוך דברי הראשונים והאחרונים **דהיכא שאדם מתנהל כדרך שנהגו בני אדם** – מגיש תביעה ומברר תביעתו, ועושה דברים אלו **בתום לב** – **אף שיצא חייב בדין אין הוא חייב לשלם הוצאות**. וכמו שכתב הרא"ש בטעמא דמילתא שהאדם שמוציא הוצאות מוציא הוצאות לטובתו, כדי לזכות בדין, ואין בעובדה שחברו רוצה להוכיח טענותיו ומתנהג ביושר כדי לחייבו בהוצאות הצד השני. אומנם במקום שנוהג בחוסר יושר, שמגיש תביעה שקרית ובערמה או שמסרב לבוא לדון או שמסרב לקיים פסק דין ובכך **גרם הוצאות לחברו** – **בזה חייב לשלם הוצאותיו**. וכמו כן היכא שקבע מקום ומועד לדון, ואחד מהצדדים לא מופיע – חובה עליו לשלם הוצאות חברו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טעם פטור הנוהג בתום לב קיים גם בזוכה בדין בערכאה ראשונה שהפסיד בערעור מהאי טעמא לא שניא (לעניין אי חיוב נתבע שנהג בתום לב) אם הדין נפסק לטובת התובע בערכאה הראשונה או שהדין נפסק לטובת המערער בערכאת הערעור. ואדרבה בנידון דידן שהדין נפסק לטובת האם בערכאה הראשונה – ודאי שהתנהגותה והתנהלותה בערכאת הערעור הייתה בתמימות וכדין. ולכן אף שבית דיננו פסק שבית דין קמא טעה בהחלטתו ושינה את פסק הדין – לא שניא דין זה מכל תובע שזכה בדין שאין הנתבע חייב לשלם הוצאותיו.

לעומתו ולעומת המתדיינים בערכאה ראשונה, אין דין זה וטעמו שייך במערער שנדחה ערעורו אומנם לעניין חיוב הוצאות למי שהגיש ערעור ונדחה ערעורו. הנוהג בבית הדין הגדול הוא לחייבו בהוצאות והוא על פי מה שכתב הגר"א שפירא – נשיא בית הדין הגדול והרב הראשי לישראל לשעבר, בפד"ר (כרך יב עמ' 190):

[...] שהנה הראשונים התלבטו אם יש לחייב הוצאות לצד הזוכה בדין, וכל הראשונים כתבו הוכחה מהסוגיא בסנהדרין שאמרו שיכול הלווה לתבוע לדין במקום רחוק – "וכי יוציא המלווה מנה על מנה" – וכתבו התוספות ושאר הראשונים שמכאן מוכח שאין לחייב בהוצאות את הצד המפסיד, שאם לא כן הרי לא יוציא מנה על מנה כי בית הדין יחייבו את המפסיד לשלם לו הוצאותיו.

ומוכח שבלי הוכחה זו, היה מקום לחייב בהוצאות. וצריך ביאור מה הסברה לחייב בהוצאות, הלא אין זה מזיק בידים, אלא רק גורם להפסיד כסף ההוצאות? וצריך לומר שסברי שמכל מקום הוא בכלל 'גרמי' לפחות שמחייבין את הגורם, אם מדאורייתא אם מדרבנן.

והנה בסברה למה באמת אינו חייב מחמת 'דין גרמי', יש לומר שעצם הדרישה שבית הדין ידון בסכסוך הוא זכות של כל אדם, והיא מצוה מהתורה לדון בין אדם לחברו בסכסוכים. ומכיון שהיא מצוה מהתורה, אין לבוא בטענות על מי שתובע מה שצוותה תורה לדון בין אדם לחבירו.

ועל כן יש לומר שכל זה רק בתביעה ראשונית לפני בית הדין המקומי שמצוה לשמוע בין אחיכם ולשפוט ביניהם. אבל אם בית הדין דן והוציא משפט, והמערער מערער משום שדעתו כי בית הדין טעה בדין, אם כי זה אפשרי מכח תקנות הדיון, אבל אין לומר כל כך שיש מצוה בזה להגיש תביעה לבית הדין הגדול, שבית הדין טעה.

ואם באמת התברר שבית הדין לא טעה, ופסק כדת וכדין, כהאי גוונא יש לומר שאין להוכיח שפטור מלשלם ההוצאות שגרם, כפי שהתוספות מוכיחין מהסוגיא בסנהדרין, ואין כאן המקום להאריך בזה.

מבואר בדבריו דטעמא דמילתא שאין חייב לשלם הוצאות משפט, אף שמצד הדין היה חייב לשלמן מדין 'גרמי', הוא מפני שזכותו של אדם לדון לברר טענותיו המשפטיות ולהביאם לפני הדיינים. ולפיכך היות שניצל הזכות המוקנית לו על פי דין תורה שיכררו דבריו, אין לבוא אליו בטענות ולחייבו בהוצאות. ולפי זה כתב שבמה דברים אמורים? במי שבא לדון בפני ערכאה ראשונה שבוה הוא מקיים מצווה מהתורה לברר טענותיו וזכויותיו. אך במקום שמגיש ערעור, אף שזו זכותו המשפטית מכוח תקנות הדיון, אך אין לומר שיש מצווה להגיש תביעה לבית הדין הגדול בטענה שבית הדין טעה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולפיכך, מכיוון שהגיש התביעה על סמך סברתו שהוא צודק והתברר שאין הדברים כן, יש לחייבו בהוצאות בגין הנזק שנגרם למי שזכה בדין בערכאה הראשונה, אם אף עתה חזר והתברר שפסק הדין ניתן כדין.

מסקנות

לאור האמור יש לקבוע:

- א. מי שהגיש ערעור וערעורו התקבל אין מקום לחייב המשיב בהוצאותיו.
 - ב. מי שהגיש ערעור וערעורו נדחה יש מקום לחייב את המערער לשלם למשיב את הוצאותיו.
 - ג. לפיכך יש לקבוע שאף שבית הדין חייב את המערער בהוצאות המשיבה בערעורו הראשון שנדחה. אין לחייב המשיבה בהוצאות ערעור זה, שבו התקבל ערעורו.
 - ד. על הצדדים ליידע את בית הדין האזורי על תוצאות הערעור, ועל פסק דיננו שניתן ביום כ"ג בכסלו תשע"ח (11.12.17). על בית הדין האזורי לתת הוראות לרואה החשבון העורך את התחשיבים לאיזון המשאבים, ולפעול על פי פסק דין זה. ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.
- ניתן ביום כ"ח בשבט התשע"ח (13.2.2018).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא